

Programowanie imperatywne

dr inż. Piotr Szwed
Katedra Informatyki Stosowanej
C2, pok. 403

e-mail: pszwed@agh.edu.pl

<http://home.agh.edu.pl/~pszwed/>

Aktualizacja: 20.05.2020

11. Struktura programów

Deklaracje

W języku C/C++ występują dwa typy deklaracji:

- **Definicje** – pociągają za sobą przydział pamięci dla zmiennej
- **Referencje** – informują kompilator o pojawieniu się identyfikatora zmiennej (lub funkcji) określonego typu. Sama definicja występuje później lub w innym module kodu źródłowego.

- Przykład definicji:

```
int x;
```

Wprowadza identyfikator o nazwie `x`, przydziela pamięć dla zmiennej.

- Przykład deklaracji będącej referencją:

```
extern int x;
```

Wprowadza identyfikator o nazwie `x`, pamięć dla zmiennej nie jest przydzielana. Nastąpi to później lub zmienna pojawi się w innym module.

Czas życia (1)

- Czas życia to okres w trakcie wykonania programu, kiedy zmienna lub funkcja istnieją, czyli jest dla nich przydzielone miejsce w pamięci.
- Ze względu na czas życia identyfikatory dzielimy na:
 - statyczne (w tym globalne),
 - automatyczne (lokalne).
- W praktyce, wszystkie funkcje istnieją podczas wykonania programu. Kod funkcji jest załadowany do pamięci w momencie uruchamiania programu i istnieje przez cały czas jego działania (wyjątkiem są dynamicznie linkowane biblioteki DLL).

Czas życia (2)

Zmienne o statycznym przydziale pamięci

- Pamięć dla zmiennych statycznych jest zarezerwowana na stałe w trakcie działania programu.
- Zmienne te są inicjowane wartościami początkowymi tylko raz, przed rozpoczęciem wykonania programu. Jeżeli w momencie definicji zmienna statyczna nie zostanie jawnie zainicjowana, wówczas standardowo nadana jej zostanie wartość 0.
- Aby zadeklarować zmienną o statycznym przydziale pamięci:
 - Deklarujemy ją poza blokami funkcji, na tym samym poziomie co definicje funkcji; zmienne te nazywane są **globalnymi**.
 - Używamy słowa kluczowego `static`

Czas życia (3)

Zmienne automatyczne

- Zmiennymi automatycznymi są wszystkie zmienne zadeklarowane wewnątrz funkcji lub wewnątrz instrukcji blokowej, o ile nie są poprzedzone modyfikatorem `static`.
- Wszystkie parametry funkcji są również zmiennymi automatycznymi.
- Czas życia zmiennych automatycznych jest powiązany z wykonaniem instrukcji blokowej {...}.
Pamięć dla zmiennych automatycznych jest przydzielana w momencie wejścia do instrukcji blokowej i zwalniana w momencie wykonania ostatniej instrukcji bloku.
- Zmienne automatyczne powinny być inicjowane przy każdym wejściu do bloku. Jeżeli nie nadamy zmiennej wartości początkowej, wówczas będzie ona miała wartość nieokreśloną.

Czas życia (4)

Zmienne automatyczne ...

- Pamięć dla zmiennych automatycznych przydzielana jest na stosie.
- Wyjątkiem są zmienne rejestrowe. Zmienne rejestrowe deklarujemy z użyciem słowa kluczowego `register`. Należy je traktować jako **wskazówkę** dla kompilatora, aby odwzorowywał zmienną w jeden z wolnych rejestrów procesora, zamiast w komórkę pamięci. Brak jest jednak gwarancji, że żądanie to zostanie zrealizowane.

Przykład 1

```
int a=1; // zmienna globalna

void f1()
{
    int x = 2;           // zmienna lokalna (automatyczna)
    static int y=0;     // zmienna statyczna
    x--; y++; a*=2;
    printf("x=%d y=%d a=%d; ", x, y, a) ;
}

int main()
{
    f1() ;
    f1() ;
    f1() ;
    return 0;
}
```

x=1 y=1 a=2; x=1 y=2 a=4; x=1 y=3 a=8;

Przykład 2

```
char*tokenize(char*txt, const char*sep)
{
    static char*ptr=0;
    static char*end=0;
    char*ret=0;

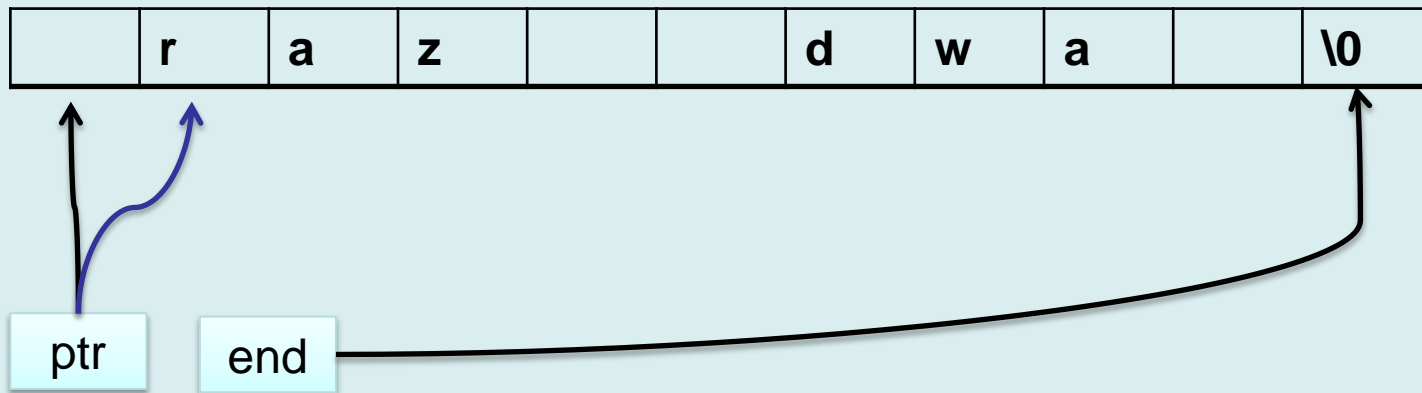
    if(txt!=0){
        ptr = txt;
        end=txt+strlen(txt);
        while(ptr<end && *ptr && strchr(sep,*ptr))ptr++;
    }
    if(ptr>=end || *ptr==0 )return 0;
    ret = ptr;
    while(ptr<end && *ptr && !strchr(sep,*ptr))ptr++;
    while(ptr<end && *ptr && strchr(sep,*ptr)) {*ptr=0;ptr++;}
    return ret;
}
```

```
const char * strchr (
const char * str, int character );
```

Zwraca wskaźnik do pierwszego wystąpienia znaku *character* w tablicy *str*.
Jeżeli znak nie został odnaleziony, zwraca wskaźnik o wartości 0 (NULL)

Przykład 2 (cd)

Faza początkowa – ustawianie wskaźników `ptr` i `end`, pomijanie początkowych separatorów

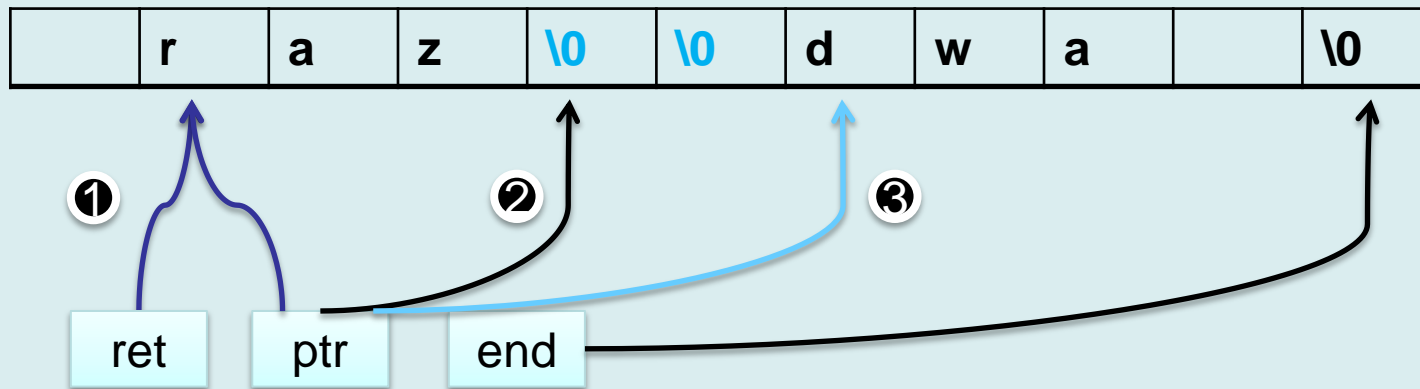


```
static char*ptr=0;
static char*end=0;
char*ret=0;

if(txt!=0) {
    ptr = txt;
    end=txt+strlen(txt);
    while(ptr<end && *ptr && strchr(sep,*ptr)) ptr++;
}
```

Przykład 2 (cd)

Faza druga – wydzielanie symboli


```
if(ptr>=end || *ptr==0 )return 0;  
(1) ret = ptr;  
(2) while(ptr<end && *ptr && !strchr(sep,*ptr))ptr++;  
(3) while(ptr<end && *ptr && strchr(sep,*ptr))  
    {*ptr=0;ptr++;}  
return ret;
```

Przykład 2 (cd)

Wywołanie

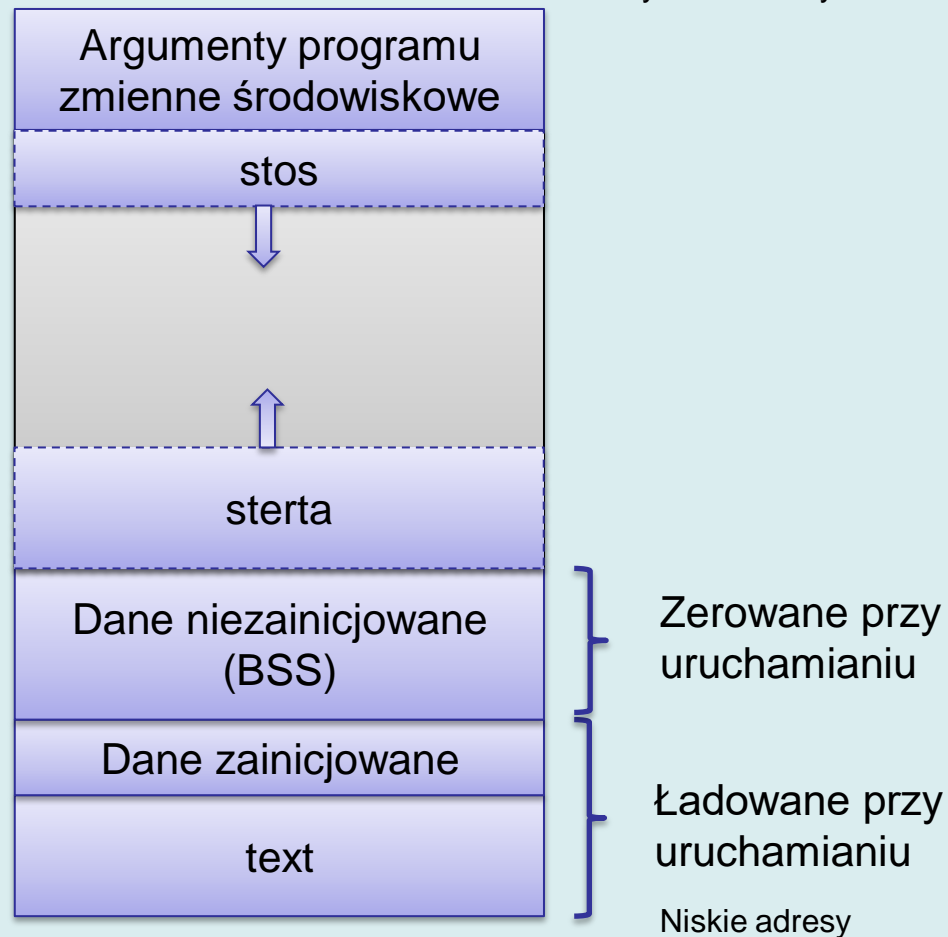
```
int main() {
    char txt[256] = " Ala ma , . kota....i psa ";

    char*token;
    for(      token=tokenize(txt," .,");
          token;
          token=tokenize(0," .,"))
    {
        printf("%s\n",token);
    }
    return 0;
}
```

```
Ala
ma
kota
i
psa
```

Przydział pamięci dla programu (1)

- Podczas uruchamiania zapisany na dysku program staje się procesem.
- Kod programu ładowany do pamięci RAM. Dodatkowo przydzielana jest pamięć dla stosu i serty.
- Pamięć programu dzielimy na segmenty.

Przydział pamięci dla programu (2)

- Segment text (kod)
 - Zawiera skompilowany do postaci wykonywalnych rozkazów maszynowych kod funkcji.
 - Nie jest możliwa modyfikacja zawartości segmentu kodu w trakcie działania programu (read-only).
 - Dla bezpieczeństwa umieszczany przy niskich adresach pamięci
 - W przypadku wielodostępu, segment kodu może być dzielony przez różne instancje procesów
- Segment danych (zainicjowanych)
 - Zawiera zmienne o statycznym czasie życia: **globalne** i zadeklarowane lokalnie z użyciem modyfikatora `static`.
 - Obejmuje dane tylko do odczytu (ang. read-only - RO) oraz dane do odczytu i zapisu (ang. read-write - RW)

```
char*ptr="Hello world"; // ptr w RW; "Hello world" w RO
char tab []="Ala ma kota"; // tab w RW zaincjowane tekstem
// "Ala ma kota"
int count=0; // count w RW
```

Przydział pamięci dla programu (3)

- Segment niezainicjowanych danych (BSS)
 - Dane w tym segmencie są zerowane przed rozpoczęciem wykonania programu.
 - Nazwa pochodzi od rozkazu asemblera z 1955 roku *block started by symbol*, ale niektórzy tłumaczą, jako *better save space*: segment nie zajmuje miejsca w skompilowanym programie.
 - Do segmentu trafiają zadeklarowane (i zdefiniowane – nie `extern`) zmienne bez jawnej inicjalizacji, np.:

```
static int i;  
int tab[100000]; // globalna zmienna
```

- Segment stosu
 - W starszych architekturach sprzętowych segmenty stosu i sterty rosną w przeciwnych kierunkach i zużywają wolną pamięć. W nowszych mogą być umieszczone w dowolnym miejscu.
 - Na stosie przydzielana jest pamięć dla zmiennych automatycznych (deklarowanych wewnątrz funkcji lub bloków instrukcji)
 - Na stosie przydziela się również pamięć dla formalnych parametrów funkcji
 - Na stosie umieszcza się również wartości zwracane przez funkcje (wybrane) oraz adresy powrotu.

Przydział pamięci dla programu (4)

- Sterta
 - Sterta to potencjalnie największy obszar pamięci dostępnej dla przechowywania danych programu.
 - Zmiennych na sterce **nie deklaruje się**. Zamiast tego pamięć jest przydzielana **dynamicznie** w trakcie wykonania programu.
 - Biblioteczne funkcja `malloc()` lub `calloc()` przydziela blok pamięci o żądanym rozmiarze i zwraca do niego wskaźnik.
 - Funkcja `free()` zwalnia pamięć bloku, którego adres jest przekazany przez wskaźnik.
 - W zależności od systemu, sterta może być dzielona przez procesy i dynamicznie ładowane biblioteki. Dzielona pamięć sterty może służyć do komunikacji pomiędzy procesami.
 - W szczególnych implementacjach (systemy wbudowane) sterta może być nieobecna.

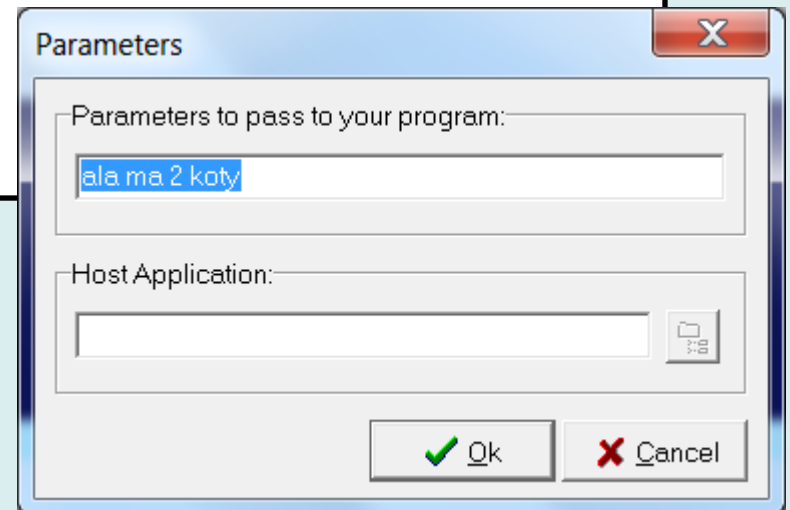
Przydział pamięci dla programu (4)

- Ostatnim blokiem są argumenty programu i zmienne środowiskowe
- Są to dane **niemodyfikowalne!**

Przykład – wypisanie argumentów wywołania

```
int main(int argc, char*argv[])
{
    int i;
    for(i =0;i<argc;i++){
        printf("%s\n",argv[i]);
    }
}
```

```
C:\lib\Dev-Cpp\Project1.exe
ala
ma
2
koty
```


Przydział pamięci dla programu (5)

- W systemie operacyjnym zdefiniowane są tzw. zmienne środowiskowe. Jest to zbiór par (*klucz, wartość*) gdzie nazwie zmiennej (*kluczowi*) przypisany jest tekst (*wartość*).
- Odczytane wartości są również niemodyfikowalne

```
C:\Users\pszwed>echo %TEMP%  
C:\Users\pszwed\AppData\Local\Temp
```

```
int main(int argc, char*argv[])  
{  
    const char * varname="temp";  
    char*var = getenv(varname);  
    printf("%s=%s\n", varname, var);  
    return 0;  
}
```

```
temp=C:\Users\pszwed\AppData\Local\Temp
```

Zakres widoczności identyfikatorów (1)

Zakres widoczności (ang. *scope*) identyfikatora jest to obszar programu, w którym można się odwoływać do danego identyfikatora funkcji lub zmiennej.

Rozróżnia się następujące zakresy widoczności identyfikatorów:

- pliku
- funkcji
- bloku
- prototypu funkcji

Zakres widoczności identyfikatorów (2)

Zakres widoczności: wewnątrz pliku

- Identyfikator pojawia się poza definicją funkcji lub listą jej parametrów.
- Identyfikator jest widoczny od momentu jego deklaracji aż do końca pliku (modułu translacji)
- Nie deklarujemy identyfikatorów globalnych w plikach nagłówkowych!

```
int a =0;

void f1() {
    a++;
    b++; // błąd, zmienna b nie została zadeklarowana
}

int b=0;

void f2() {
    a++;
    b++;
    f1(); // poprawne, funkcja f1() jest widoczna
}
```

Zakres widoczności identyfikatorów (3)

Zakres widoczności: wewnątrz funkcji

- Jedynym typem identyfikatora, którego widoczność jest ściśle związana z funkcją jest etykieta instrukcji.
- Możliwość etykietowania instrukcji jest odziedziczona po niestukturalnych językach programowania. Etykietowanie instrukcji ma zastosowanie przy użyciu **niezalecanej** instrukcji `goto` pozwalającej na przeskok do dowolnego miejsca wewnątrz funkcji.

```
void printSqrt(double x)
{
    if(x<0) goto error;
    printf("%f", sqrt(x));
    return;
error: printf("error");
}
```

Zakres widoczności identyfikatorów (4)

Zakres widoczności: wewnątrz bloku instrukcji

Blokiem instrukcji nazywany jest ciąg instrukcji pomiędzy nawiasami { }.

Blokiem instrukcji jest:

- definicja funkcji
- obszar pomiędzy nawiasem otwierającym i zamykającym wewnątrz funkcji.

Identyfikator, którego zakres widoczności jest ograniczony do bloku instrukcji zadeklarowany jest jako element:

- listy formalnych parametrów funkcji
- listy zmiennych zdefiniowanych na początku bloku (w C++ w dowolnym miejscu wewnątrz bloku).

Zakres widoczności identyfikatorów (4)

Właściwości

- Zmienne, których zakres widoczności ograniczają się do bloku instrukcji są zawsze zmiennymi automatycznymi.
- Przydziela się im pamięć **na stosie** w momencie wejścia do bloku .
- Ich pamięć jest zwalniana w momencie opuszczenia bloku.

```
void f(int x)
{
    int y=0;
    printf("x=%d y=%d", x, y) ;
    {
        int z=1 ;
        printf("x=%d y=%d z=%d", x, y, z) ;
    }
}
```

Zakres widoczności identyfikatorów (5)

Przesłanianie

- W momencie wykonywania bloku instrukcji widoczne są wszystkie identyfikatory zdefiniowane na wyższym poziomie (w pliku, w bloku wyższego poziomu) oraz identyfikatory zadeklarowane w danym bloku.
- Jeżeli nazwy identyfikatorów pokrywają się, wówczas deklaracje w blokach niższego poziomu przesłaniają deklaracje wyższego poziomu.

```
int x=7;
void f()
{
    printf("%d\n",x); // wypisze 7
    {
        float x=8;
        printf("%f\n",x); // wypisze 8.00000
        x++;
        printf("%f\n",x); // wypisze 9.00000
    }
    printf("%d\n",x); // wypisze 7
}
```


Zakres widoczności identyfikatorów (6)

Zakres widoczności: wewnątrz prototypu

W języku C/C++ stosuje się tzw. prototypy funkcji. Prototypy są konstrukcją umożliwiającą podanie typów funkcji, które nie są widoczne w danym miejscu programu, ale które powinny być w nim użyte.

```
/* prototyp (deklaracja) funkcji */
double distance(double, double) ; // postać 1
// lub
double distance(double xx, double yy) ; // postać 2

/* definicja funkcji */
double distance(double x, double y)
{
    return sqrt(x*x+y*y) ;
}
```

- Zakres widoczności formalnych parametrów funkcji zdefiniowanych w prototypie kończy się w momencie deklaracji.
- Nazwy parametrów występujących w prototypie są dowolne i nie muszą się pokrywać z nazwami występującymi w definicji funkcji.

Konsolidacja (1)

Moduły

- Modułem (jednostką translacji) nazywamy plik źródłowy wraz ze wszystkimi włączonymi plikami nagłówkowymi.
- W plikach nagłówkowych umieszczamy zazwyczaj:
 - prototypy wyeksportowanych (dostępnych w innych modułach) funkcji
 - deklaracje wyeksportowanych zmiennych (`extern`)

Konsolidacja (2)

Odwołania do identyfikatorów spoza modułu

- Typową praktyką przy budowie programów w C/C++ jest rozmieszczenie kodu w pewnej liczbie plików źródłowych (od kilku do kilkuset).
- W modułach zazwyczaj korzysta się z zewnętrznych funkcji oraz zewnętrznych zmiennych.
- Przed odwołaniem się do danego identyfikatora musimy poprzez deklarację poinformować kompilator o jego atrybutach (czy jest zmienną/funkcją, jaki ma typ).
 - Aby odwołać się do funkcji umieszczonej w innym module korzystamy z prototypu funkcji.
 - Aby odwołać się do zewnętrznej zmiennej globalnej stosujemy deklarację `extern`.
 - Nie możemy odwołać się do zmiennych lokalnych zdefiniowanych wewnątrz funkcji.

Konsolidacja (3)

Przykład

src1.h

```
int f(double, double);  
extern int v;
```

src2.h

```
int g(int a, int b);  
extern int w;
```

src1.c

```
#include "src1.h"  
int f(double x, double y)  
{  
    ...  
}  
int v;
```

src2.c

```
#include "src1.h"  
#include "src2.h"  
int g(int a, int b)  
{  
    f(1.0, 2.0);  
    v=4;  
}  
int w;
```

Konsolidacja (4)

Ukrywanie identyfikatorów wewnątrz modułu

- Standardowo, możemy odwoływać się z zewnątrz do wszystkich funkcji i zmiennych globalnych zdefiniowanych wewnątrz modułu. Jest to tzw. zewnętrzna konsolidacja (ang. *external linkage*).
- Jeżeli w dwóch różnych modułach pojawiają się definicje funkcji lub zmiennych o tej samej nazwie, wówczas podczas konsolidacji (linkowania) zostanie zasygnalizowany błąd.
- Chcąc ukryć identyfikator (wyłączyć z procesu linkowania z zewnętrznymi modułami) stosuje się modyfikator `static`. Zmienne i funkcje będą dalej widoczne wewnątrz modułu, natomiast wyłączone z globalnego procesu konsolidacji (ang. *internal linkage*).

Konsolidacja (5)

Przykład

src1.c

```
static int x;

static void g()
{
    ...
}
int x1;
extern int x2 ;

void f1()
{
    g(); // g() w src1.c
    x=1; // x w src1.c
    x2=x; // x2 w src2.c
}
```

src2.c

```
static int x;

static void g()
{
    ...
}
int x2;
extern int x1 ;

void f2()
{
    g(); // g() w src2.c
    x=1; // x w src2.c
    x1=x; // x1 w src1.c
}
```